
Teorie społeczno - polityczne w Europie w XIX wieku

Teorie społeczno - polityczne w Europie w XIX wieku

Upowszechnienie demokracji czynnikiem rozwoju nowych idei

W XIX wieku w Europie nastąpiło upowszechnienie się zasad demokratycznych. Spośród państw europejskich absolutyzm ustąpił najpóźniej w Rosji w roku 1905. Rozwój demokracji wiązał się także ze wzrostem swobód obywatelskich, takich jak wolność prasy czy prawo do strajku. W wielu państwach obowiązywało powszechne prawo wyborcze, co powodowało duży wpływ na rządy stronnictw mających radykalne poglądy społeczne. Na rozwój nowych idei politycznych wpływ miała niewątpliwie gwałtowna industrializacja i szybki rozwój miast. Coraz większą rolę w społeczeństwie zaczęły odgrywać grupy społeczne takie jak robotnicy, natomiast spadało znaczenie arystokracji.

Ewolucja idei konserwatywnej

Politycy konserwatywni w drugiej połowie XIX wieku zaczęli rozumieć, że nie jest możliwe utrzymanie bieżącego stanu rzeczy. Wymusiło to na nich zmianę poglądów, opartych dotąd na popieraniu władzy królewskiej i przeciwstawianiu się wszelkim próbom reform. Jednak w wyniku następujących nieuchronnie przemian, konserwatyści zaakceptowali proces ewolucyjnych reform społecznych, wymuszonych przez postęp cywilizacyjny. Konserwatyści zaakceptowali zasady wolnego rynku i liberalizm gospodarczy. Nastąpiło więc znaczne zbliżenie ruchu konserwatywnego do poglądów dawnych liberałów. Ci jednak także przekształcili swoje poglądy. Dokonał się wśród nich podział na demokratów będących zwolennikami powszechnych wyborów (w przeciwieństwie do konserwatystów) i na liberałów skupiających się bardziej na wolności jednostki, ale negujących liberalizm gospodarczy.

Powstanie chadecji

Kościół Katolicki przez setki lat był głównym wyrazicielem poglądów społecznych. Jednak w wyniku XIX-wiecznych przemian w społeczeństwach europejskich jego rola zaczęła maleć. Wielu ludzi zaczęło negować naukę Kościoła. Przemiany te spowodowały reakcję hierarchii kościelnej. Pius IX napisał encyklikę, w której potępiał socjalizm oraz liberalizm. Jednak pod koniec XIX wieku Kościół poprzez encyklikę Leona XIII „Rerum novarum” jeszcze bardziej skonkretyzował swoje poglądy. Papież potępił ateizm i poparł solidaryzm społeczny. Ludzie silnie związani z Kościołem stworzyli ruch zwany chrześcijańską demokracją (chadecją). Popierał on zasady demokracji, jednak odrzucał liberalizm w czystej formie na rzecz solidaryzmu społecznego.

Idea nacjonalistyczna

Pod koniec XIX wieku w społeczeństwach europejskich zaczął rozwijać się nacjonalizm. Jego głównymi cechami było gloryfikowanie własnego narodu, przy jednoczesnej pogardzie dla innych nacji. Jednym z twórców tej teorii był hrabia Joseph Gobineau, który stworzył „Esej o nierówności ras ludzkich”. Wpływ na rozwój tej ideologii miało również zjednoczenie Niemiec i Włoch oraz dążenia niepodległościowe licznych narodów Europy Środkowej. Popularna w tym czasie filozofia Nietschego także miała wpływ na rozwój nacjonalizmu. Ideologia nacjonalistyczna miała wielki wpływ na rozwój XX-wiecznych ruchów politycznych w Niemczech (nazizm) i we Włoszech (fasyzm).

Początki ruchu robotniczego

Warunki ekonomiczne, jakie panowały w XIX-wiecznych miastach wpływały na radykalizowanie się postaw robotników. Wśród mieszkańców miast wyodrębnił się opozycyjny wobec burżuazji proletariats robotniczy. Trudna sytuacja ekonomiczna robotników wpłynęła na rozwój ideologii socjalistycznej. Przewidywała ona uwspólnienie własności i odejście od własności prywatnej. Innymi celami socjalistów było polepszenie doli robotników i równość wszystkich ludzi. Socjaliści byli zazwyczaj elementem

najbardziej radykalnym, dążącym do rewolucji, mającej gruntownie zmienić zasady współżycia społecznego. Główne nurty socjalizmu to socjalizm utopijny, którego przedstawicielami byli m.in. Saint-Simon i Robert Owen. Starali się oni tworzyć wzorcowe kolonie robotnicze oparte na utopijnych zasadach współżycia społecznego, przewidujące całkowity brak własności.

Drugim nurtem był socjalizm naukowy reprezentowany przez Karola Marksa, Fryderyka Engelsa, czy Louisa Blanqui, a później także Włodzimierza Lenina. Ich głównym wrogiem był kapitalizm i burżuazja. Sposobem obalenia kapitalistycznej władzy burżuazji miała być rewolucja światowa (internacjonalizm, bezpaństwowość), likwidacja własności prywatnej oraz przejęcie władzy przez robotników.

Kolejnym nurtem w myśli socjalistycznym była socjaldemokracja. Promowała ona spółdzielczość, zasadę powszechnego głosowania. Zmiany, zdaniem socjaldemokratów miały zachodzić nie przez rewolucję, ale na drodze reform. Akceptowali oni porządek parlamentarny i system burżuazyjny. Ich zdaniem największym problemem była niesprawiedliwa dystrybucja dóbr.

Inną ważną ideologią socjalistyczną był anarchizm, którego przedstawicielami byli Pierre Proudhon czy Michał Bakunin. Byli oni przeciwnikami państwa. Sposobem na jego zniszczenie miała być rewolucja. Zamiast w państwach, ludzie mają według nich żyć w samowystarczalnych komunach.